

pūre – didžiuliam ir labai fragmentiškame geografiniame regione, apimančiame tūkstančius salų ir salelių. Dėl to erdvės samprata yra išskirtinė ne tik pasaulėvaizdyje, bet ir patarlių poetikoje. Įprasta, kad daugelio tautų patarlėse antropomorfiniais bruožais apdovanoti gyvūnai simbolizuoja įvairias žmogaus būdo ypatybes. Tuo tarpu malajams daug informacijos teikia ir konotacijos lemia tokie faktai, kaip teritorija, kurioje gyvūnas gyvena, sėslus jis ar klajojantis, gyvena vienas ar bandoje (plg. artimus žmogui naminius gyvūnus, laukinius plėšrūnus, žuvis, paukščius, vabzdžius).

Paskutinis anotuojamojo tomo turinyje straipsnis, parašytas Peterio Unsetho (JAV), suintriguoja pavadinimu – „Kaip greitai surinkti 1000 patarlių“. Gal tikrai sukurtas koks stebuklingas metodas? Autorius pripažįsta, kad geriausia patarles užrašinėti kartu su kontekstu natūraliai vykstančiame pokalbyje. Bet šitaip jų surenkama beviltingai mažai. O ką daryti su tomis kalbomis, kurioms gresia išnykimas? Iš maždaug šešių tūkstančių pasaulyje egzistuojančių kalbų tokiam pavojui yra atsidūrusi beveik pusė jų: ypač daug kalbų, balansuojančių ant išnykimo ribos, yra Azijoje ir Afrikoje. Ten greitojo patarlių rinkimo metodika – vienintelė išeitis. Tuo labiau kad ją ga-

lima taikyti ne tik numatytame geografiniame regione, bet ir imigrantų gyvenamose vietose, pabėgėlių stovyklose, net ir kitų šalių aukštosiose mokyklose. Svarbu, kad susidarytų kelių ar keliolikos ta pačia kalba / tarne kalbančių informantų būrelis – tada žmonės yra drąsesni, padeda vieni kitiems prisiminti patarles. Toliau straipsnyje aprašomi konkretūs spartaus rinkimo būdai: specialūs klausimynai, patarles išprovokuojančios situacijos, pagalbiniai sąrašai – sinonimiškų patarlių, patarlių giminėmis kalbomis, atraminių žodžių (pvz., *gimti, mirti, turtingas, vargšas, kvailas, niekada, jeigu* ir pan). Vertingi autoriaus patarimai, kaip tvarkyti surinktas patarles, ypač kaip jas versti į kitas kalbas.

Apžvelgta vos keletas straipsnių, kuriuos pasirinkti nebuvo lengva, nes visas šventinis „Proverbium“ tomas labai įdomus. Kad jis tikrai šventinis, matyti jau iš pirmųjų puslapių: juos verčiant vienas kitą keičia pažįstami „Proverbium“ autorių ir bendradarbių veidai. Fionnuala Carson Williams iš asmeninių archyvų surinko daugiau kaip dvidešimt nuotraukų ir parašė jas lydinčią tekstą (p. 1–21). Savo dovaną taip ir pavadino – „Vaizdinė dovana Wolfgangui Miederiui“ (*A Pictorial Tribute for Wolfgang Mieder*).

Giedrė Buftenė

Space and Time in Europe: East and West, Past and Present, edited by Mirjam Mencej, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2008. – 388 p.

Straipsnių rinkinys, sudarytas 2007 metais Liublianios universitete įvykusios konferencijos pagrindu, skirtas laiko ir erdvės sampratai Europos folklore. Kultūrologai, antropologai, etnologai, archeologai, istorikai, menotyrininkai, folkloristai, literatūrologai iš skirtingų šalių, pristatydami labai įvairią tiriamąją medžiagą, šia tema pateikė įdomių išvalgų. Ypač džiugu, kad šioje tarpdisciplininėje konferencijoje dalyvavo, o vėliau straipsnius leidiniui pateikė ir dvi mūsų kolegės – mokslų daktarės Jūratė Šlekonytė ir Radvilė Raccėnaitė. Leidinys suteikia puikią galimybę pažvelgti į šiuo metu Europoje atliekamus

archajinio erdvėlaikio sampratos tyrimus, patikrinti išvalgas ar pastebėjimus gretutinių disciplinų duomenimis.

Emily Lyle straipsnyje „Ritualiniai indoeuropiečių metai kaip dviejų dalių ciklas, apimantis grįžimo laikotarpį“ (*The Indo-European Ritual Year as a Two-Phase Cycle, Including a Period of Reversal*) akcentuoja, kad ciklinio laiko samprata esanti dvejopa. Vienu atveju išivaizduojama, jog laikas juda spirale į priekį, kitu – laikomasi požiūrio, jog tam tikru kalendorinių metų laiku (žiemos viduryje) jis pasuka atgal, tai yra egzistuoja dvi laiko tekėjimo kryptys. Senojoje Euro-

poje buvus tokią laiko sampratą mokslininkė grindžia Naujosios Gvinėjos, Rytų Afrikos, keltų bei slavų medžiaga ir teigia, kad ši laiko samprata ne prieštaravo kitai, bet ją papildė. Francisco Vaz da Silva (*The Space / Time Coordinates of European Cosmology* 'Europos kosmologijos erdvės ir laiko koordinatės') nagrinėja Platono, Sokrato, Homero, Vergilijaus ir Dantės tekstus, kuriuose kalbama apie žmogaus gyvenimo ciklus (nuo gimimo iki mirties ir nuo mirties iki gimimo), alternatyvų laiką ir erdvę. Senujų autorių teigtą sielų reinkarnacijos idėją jis atranda ir primityviųjų tautų folklore. Mirjam Mencej straipsnyje „Ėjimas ratais“ (*Walking in Circles*) aptaria vaikščiojimo ar sukimosi ratu motyvą, randamą slovėnų memoratuose, rusų, serbų tikėjimuose. Pasak mokslininkės, ėjimas ratu herojui padedąs suartėti su mirusių pasauliu, tad sukimasis ratu traktuotinas kaip žmogaus nutolimas nuo tikrojo pasaulio. Zmago Šmitekas, rašydamas apie Žaliojo Jurgio kelius (*Green George Paths and Spaces – A Comparative Approach*), pateikia analogiškų pasakojimų iš Europos, Azijos ir Indijos tradicijų apie tam tikrais ciklais į požemį keliaujantį ir vėl grįžtantį herojų. Ėva Pócs straipsnyje „Laiko ir erdvės samprata Europos vilkolakių mitologijoje“ (*Concepts of Time and Space in European Werewolf Mythologies*) išsamiai aptaria tautosakos motyvus apie periodiškai vilku virstantį žmogų. Pasak autorės, vilkolakis simbolizuoja žmoguje vykstančią gamtiškosios ir kultūrinės prigimties kovą, kuri klostosi pagal mėnulio ir saulės kalendoriaus atkarpas. Isabel Cardigos (*The Enchanted Calendar of Moorish Women* 'Stebuklingasis maurių kalendorius') detalizuoja mitinį maurių moterų paveikslą portugalų tradicijoje, pradėdama nuo senųjų istorinių liudijimų apie šias būtybes ir baigdama folkloriniais duomenimis apie tikėjimą, kad vasaros saulėgrįžos metu jos virstančios paprastomis moterimis. R. Racėnaitė straipsnyje „Atvirkštinio pasaulio samprata lietuvių folklore“ (*The Concept of the Inverse World in Lithuanian Folklore*) pristato lietuvių laidojimo papročius ir sakmes, kuriose herojus keliauja į pomirtinį pasaulį, pasižymintį neįtikėtinomis realijomis ir savita laiko tėkme.

Ivanas Lozica straipsnyje „Karnavalo laikas“ (*The Concept of Time in Carnival*) aptaria kalendorines šventes kaip ypatingą ne tik maginiu, bet ir socialiniu požiūriu laiką, savaip palaikantį religines ir politines sistemas. J. Šlekonytė straipsnyje „Devoliucinio laiko aspektai lietuvių folklore“ (*Aspects of Devolutionary Time in Lithuanian Folklore*), remdamasi XIX–XX amžiaus lietuvių tautosakos tekstais, mėgina apibendrinti, kaip žmonės vertina praeitį, dabartį ir ateitį. Autorės įrodoma, kad visais laikais ateitis įsivaizduota būsianti blogesnė už praeitį. Karen Bek-Pedersen (*Weaving Swords and Rolling Heads. A Peculiar Space in Old Norse Tradition* 'Audžiantys kardai ir riedančios galvos. Neįprasta erdvė senojoje skandinavų tradicijoje') atskleidžia įdomią karo ir audimo proceso simboliką senovės skandinavų poezijoje, pagrindžia poetinę audinio ir gyvenimo paralelę. Monika Kroepej straipsnyje „Slovėnų viduržiemio dievybės ir dienų personifikacijos metų, darbų ir gyvenimo cikluose“ (*Slovene Midwinter Deities and Personifications of Days in the Yearly, Work, and Life Cycles*) detalai aptaria slovėnų žiemos šventes ir su jomis siejamas mitines būtybes. Ljupčo S. Risteskis straipsnyje „Linijinio (istorinio) laiko kategorija tradicinėje makedonų kultūroje“ (*The Category of Linear (Historical) Time in the Traditional Culture of Macedonians*) pabrėžia istorinių pasakojimų, ir ypač kilmės mitų, svarbą bendruomeniniam identitetui, tradicinių vertybių perdavimui. Miha Pintaričius (*Between the Twilight of the Self and the Future. Comments on the Awareness of Time in Medieval Europe* 'Prieblandoje laukiant ateities'. Laiko supratimas viduramžių Europoje') pačiais bendriausiais bruožais lygina dabartinę europiečių laiko sampratą su ankstesne, atskleidamas technikos ir literatūros poveikį laiko jausenai. Viduramžių istorijos tyrinėtoja Annette Kehnel straipsnyje „Kentėjimų laikotarpiai ir silpnumo erdvės Europos inauguraciniuose ritualuose“ (*Times of Suffering – Spaces of Weakness in European Inauguration Rituals*) nagrinėja valdovų inauguracijos procedūros genezę, vietos ir apeiginių veiksmų reikšmę. Lubomiras J. Konečný (*The Myth of the Spring New Year*

and the Time-Space of the Calendar Year as „Imago Mundi“ in the Romanesque Paintings of the Rotunda in Znojmo (Moravia) ‘Naujųjų metų pradžios mitas ir kalendorinių metų erdvėlaikis kaip pasaulio įvaizdis romaniškoje Znojmo (Moravija) rotundos tapyboje’) aprašo XI amžiaus romanų šventyklos tapybą ir šalia krikščioniškųjų vaizdinių joje išvelgia metų rato simbolinį atvaizdavimą. Josefo Bláhos straipsnis „Mitinė ir socialinė Olomouko (Moravija) erdvė priešistorės ir ankstyvaisiais istoriniais laikais – įnašas į „Stabilitas Loci“ fenomeno tyrimus“ (*The Mythical and Social Space of Prehistorical and Early Historical Olomouc (Moravia) – a Contribution to the Study of the “Stabilitas Loci” Phenomenon*) yra paremtas archeologinių kasinėjimų duomenimis. Autorius detalizuoja socialinį bei topografinį viduramžių Moravijos miesto vaizdą. Andrejus Pleterskis straipsnyje „Erdvėlaikio švytuoklė“ (*The Swinging of Spacetime*) tiria Slovėnijos šventyklų geografinį išdėstymą ir jo santy-

kį su tekančios saulės padėtimis skirtingu metų švenčių laiku. Panašiai temai skirtas ir Vitomiro Belajo straipsnis apie Kroatijos šventvietes (*Sacred Tripartite Structures in Croatia*). Jame autorius remiasi A. Pleterskio tyrimais. Mokslininko nuomone, Kroatijoje daugelis šventyklų yra išsidėsčiusios seniesiems slavų dievams skirtų šventviečių vietose, kurios tarp savęs sudaro trikampes struktūras. Katja Hrobat (*Various Spatial Aspects of the Image of Baba* ‘Įvairūs erdvės aspektai Babos įvaizdyje’) savo ruožtu tiria akmenų monolitus, vadinamus „bobomis“ (*Baba*), ir šio vaizdinio sąsajas su atmosferos reiškiniais ir vaisingumu. Du paskutiniai rinkinio straipsniai skirti tradicinio teksto analizei. Suomų autorė Kaarina Koski nagrinėja vietos ir laiko funkcionavimą sėkmės (*Narrative Time-Spaces in Belief Legends*), o Tanja Petrović aptaria erdvės ir laiko sampratą slavų tradicinėje kultūroje etnolingvistiniu požiūriu (*Concepts of Space and Time and the Language of Slavic Traditional Culture*).

Jurga Sadauskienė